

TEMES

La Lliga i la dreta

Albert Balcells

UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA

S'ha identificat la Lliga amb la dreta catalana i amb això sovint es considera que tot queda explicat. Com que va ser el primer partit catalanista es dedueix que el catalanisme havia d'arrossegar aquesta taca d'origen, de manera que pot haver-hi restes fins i tot a les varietats de catalanisme més allunyades del que va representar aquell partit. Però aquesta definició de la Lliga Regionalista —Lliga Catalana, a partir de 1933— és del tot insuficient perquè està mancada de la contextualització que pot donar sentit a qualsevol caracterització que no pretengui ser utilitzada indegudament en la palestra política actual.

Existeix una tendència a abandonar la interpretació espanyola que el catalanisme de la Lliga va ser un moviment antimodern, reaccionari i de classe, però alguns dels que es volen desmarcar d'aquesta posició continuen repetint la tesi que era un moviment antiliberal amb l'oblit evident que l'espai antiliberal estava ocupat de feia temps pels carlistes i els integristes. Es vol ignorar que la tesi del sufragi orgànic —presentat com a prova d'antiliberalisme— va ser abandonada per la Lliga a mesura que aconseguia èxits electorals amb el sufragi inorgànic, fins al punt que en el projecte d'estatut d'autonomia del gener de 1919 la Lliga no va incloure el

sufragi corporatiu, de manera que aquest va ser proposat, sense èxit, únicament pels carlistes. A Madrid Antoni Maura encara el defensava, fet que diferencia remarcablement l'evolució de la Lliga i la del maurisme.

A començament del segle XX la Lliga podia recórrer a la politització d'una identitat catalana alternativa a l'espanyola que estava en crisi. No la va inventar, només en va donar la seva versió, que no era l'única. Malgrat els grups minoritaris d'Almirall i de Vallès i Ribot, amb publicistes federals tan prenacionalistes com Narcís Roca i Farreras, els republicans catalans del tombant de segle van deixar que la Lliga els passés al davant i encara trigaren a fer el salt del regionalisme hispànic del federalisme de Pi i Margall al nacionalisme federal català, que més tard representarien Rovira i Virgili i d'altres. S'explica aquesta tardança. El preu del salt va ser la ruptura amb els republicans espanyolistes, la divisió fonda del republicanisme a Catalunya. L'esquerra, pel sol fet de ser-ho o de considerar-se'n, no estava més arrelada a la realitat social popular. Personatges com ara Lluhí i Rissech hagueren de passar del federalisme republicà a la Lliga abans de sortir-ne en l'escissió de 1904, juntament amb d'altres també abans republicans, com ara Jaume Carner i Ildefons Sunyol.

Fora de Barcelona el lerroixisme tingué poca força a Catalunya. A partir de 1906 el republicanisme va ser majoritàriament catalanista a la major part de les ciutats i viles catalanes. En canvi, abans de 1931, no hi va haver manera de trencar l'hegemonia lerrouxista damunt el republicanisme barceloní. Els dirigents lerrouxistes autòctons van ser prou nombrosos i per aquesta raó no es pot atribuir únicament el fenomen al pes dels electors de Barcelona procedents de la resta d'Espanya.

Si es vol explicar la creació i l'ascens de la Lliga i definir-la com l'eix de convergència reaccionària davant la força de les esquerres a Barcelona, aleshores s'hauria d'explicar també per la força de la CNT i l'èxit d'ERC el 1931 i la constitució i pujada del PSUC el 1936 per la força encara més gran de l'anarcosindicalisme en els primers mesos de la Guerra Civil. Que s'hagi de contextualitzar la història d'un partit no comporta explicar el seu èxit exclusivament per la força dels contraris. Seria reduccionista.

Les aliances, els pactes electorals i els pactes de govern

La qüestió de les aliances és bàsica per definir l'espai d'un partit. Igualment ho és l'anàlisi de les escissions. Si es vol presentar com a prova del

caràcter antiliberal de la Lliga els seus pactes electorals amb el carlisme, cal tenir present diversos fets. L'única aliança general amb el carlisme abans de 1936 va ser la de la Solidaritat Catalana el 1907, compensada de sobres a l'esquerra per l'aliança amb els republicans solidaris contra els lerrouxistes. Els integristes desaprovaren la Solidaritat Catalana precisament perquè comportava una aliança amb els republicans. I els mateixos carlistes criticaren el 1906 que Prat de la Riba, a *La nacionalitat catalana*, no hagués inclòs la religió catòlica entre els signes d'identitat catalans al costat de la llengua, el dret i l'art. Sembla encertada la tesi de Vicente Cacho que deia que el catalanisme actuà com a detergent de l'integrisme. La clerecia que s'apropava al catalanisme conservador abandonava l'integrisme.

Els pactes electorals entre els partits variaven de comicis en comicis i de districte en districte, segons la correlació local de forces. La pràctica de pactes amb la Lliga tendia a reforçar el regionalisme en els rengles tradicionalistes i a convertir el carlisme en un partit parlamentari homologat, tot i que mai no renuncià a la seva antiga tradició insurreccional. Els carlistes més intransigents s'oposaven als pactes amb la Lliga. Els carlistes van ser la major part dels fundadors del Sindicat Lliure el 1919, sense que aquest fos un sindicat carlista. Sembla que procedien més aviat del sector anticatalanista. El fet és que, en la seva evolució vers posicions prefeixistes, el Sindicat Lliure es convertí en un instrument de la dictadura contra el catalanisme en ocupar el Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria (CADCI).

La qüestió dels pactes té molt a veure amb l'espai que un partit efectivament ocupa. I, en el cas de la Lliga, les relacions amb els representants catalans dels partits dinàstics espanyols resulten reveladores. La Lliga començà la seva història l'any 1901 i aconseguí vots que haurien hagut d'anar a parar als partits del règim i, per tant, va pujar a costa d'aquests. Precisament per consolidar el vot conservador que anava conquerint la Lliga, aquesta s'enfrontà amb els republicans, un cop escombrats de Barcelona els dinàstics de l'alternança bipartidista. A les eleccions de 1907 el caciquisme dinàstic s'enfonsà també fora de Barcelona, a la major part de Catalunya. Prat de la Riba arribà a la presidència de la Diputació amb els vots dels diputats republicans solidaris contra els dinàstics.

Després de la Setmana Tràgica els dinàstics recuperaren bona part del terreny perdut, però ja no superaren, entre liberals i conservadors de les diverses fraccions, el 35 % dels escons catalans al Congrés. Escarmentats per

l'experiència de 1907, els dinàstics catalans acceptaren donar suport a la Mancomunitat perquè era una modesta federació de diputacions provincials. D'altra banda, Prat de la Riba a la Diputació de Barcelona, un mes abans de la Setmana Tràgica, havia substituït la Solidaritat Catalana per un pacte de govern amb els dinàstics, o sigui amb la dreta espanyola parlamentària, i això era tranquil·litzador per als monàrquics catalans dels partits espanyols.

En els governs de la Mancomunitat, sota la batuta de la Lliga, van ser presents tant els dinàstics com els republicans catalanistes i fins i tot algun representant del Partit Radical de Lerroux. A l'assemblea de la Mancomunitat la Lliga no va parar de guanyar escons a costa dels dinàstics i dels republicans en les successives eleccions provincials. La Lliga va ser la gran beneficiària política de la conquesta de la Mancomunitat, tot i que no l'havia aconseguida ella sola.

Però el 1919 sorgí una pinya espanyolista de dinàstics catalans contra la Lliga. La campanya autonomista —ho deia el diari *La Vanguardia*— era inoportuna en un moment de creixement sobtat de la CNT, de psicosi contrarevolucionària a causa del poder bolxevic a Moscou i del perill que corria la monarquia a Espanya. L'exemple d'Alfons Sala, l'amo del districte de Terrassa, és significatiu. Defensor de la Mancomunitat el 1912, Sala liderà el 1919 la Unión Monàrquica Nacional (UMN), que posà pals a les rodes de la Mancomunitat. No es tractava d'un conflicte menor encara que lliguers i monàrquics espanyolistes es trobessin, uns al costat dels altres, al Sometent i a les corporacions patronals.

La UMN no acceptava l'hegemonia de la Lliga a l'espai conservador. Cal remarcar que únicament una part dels dinàstics prengueren aquest camí de confrontació global; d'altres no es van moure i alguns fins i tot formaren una contrapinya, la Federació Monàrquica Autonomista, que esdevingué un satèl·lit de la Lliga. Després d'haver estat derrotats electoralment, els homes de la UMN foren els homes de la dictadura a Catalunya. Alfons Sala ocupà la presidència d'una Mancomunitat nomenada a dit el 1924, però el nacionalisme espanyol no en tenia prou i Primo de Rivera decidí dissoldre la Mancomunitat el 1925.

Naturalment no s'han de tenir en compte únicament els pactes a Catalunya sinó també els pactes de govern a Madrid. A partir de 1918 la Lliga esdevingué de fet una de les fraccions monàrquiques a tenir present quan eren necessaris governs de coalició, que vingueren imposats per la fragmentació dels partits dinàstics i per les crisis cada vegada més greus del règim de la

Restauració, com ara la del convuls estiu de 1917 i la desfeta d'Annual el 1921. El ministre de Foment en el govern Maura de 1918 i d'Hisenda al segon govern Maura de concentració de 1921, Cambó, va ser el portaveu de la campanya autonomista de final de 1918 i començament de 1919. Això contrarià profundament tots aquells espanyols que es pensaven que Cambó, exministre, ja havia deixat el nacionalisme català. La campanya autonomista, que comptà fins i tot amb el suport conjuntural de Lerroux, s'estavellà a Madrid contra el mur de totes les fraccions dels partits monàrquics espanyols, unides contra l'autonomisme català. A continuació, la vaga de la Canadencia i la vaga general de Barcelona feren que la qüestió autonòmica quedés aparcada indefinidament. Quan Cambó deixà el Ministeri d'Hisenda, la Lliga no havia deixat de ser, de fet, una força aliena al sistema, però havia cremat una bona part de la seva credibilitat nacionalista catalana. L'escissió d'Acció Catalana en fou el resultat.

La Lliga va decidir fer el boicot a la Dictadura de Primo de Rivera, quan aquest va acabar amb el pistolerisme sindicalista i alhora tancava els centres catalanistes abans de desfer la Mancomunitat. Els de la Lliga pensaven que la temptativa de Macià a Prats de Molló l'any 1926 era una bogeria contraproduent. La Lliga, juntament amb altres partits, no va conspirar. Quan Primo de Rivera va caure, la Lliga hauria volgut recolzar, però molt discretament i des de fora del govern, una monarquia desacreditada pel seu suport durant sis anys a una dictadura militar, però es va veure obligada a participar en el darrer govern de coalició del regnat d'Alfons XIII, fet fatídic quan el rei va caure el 14 d'abril de 1931.

Després d'un any d'ostracisme, l'accidentalisme proverbial de l'ideari de la Lliga li va permetre adaptar-se al nou marc, refundar-se i centrar-se el 1933 i guanyar les eleccions generals de novembre d'aquell mateix any, encara que per poc marge. Aquell esforç per recuperar una bona part de l'espai del centre va ser contradit per la decisió de la Lliga d'abandonar el Parlament de Catalunya el gener de 1934 i per la campanya contra la Llei de contractes de conreu del Parlament de Catalunya, que els homes de la Lliga impugnaren a Madrid. Amb aquestes decisions la Lliga contribuïa al clima que portà a la revolta del president Companys el 6 d'octubre de 1934.

Les escissions

Una reflexió sobre l'espai polític que realment ocupà la Lliga mostra que aquell va anar canviant, però que durant molt temps s'estengué considerablement cap al centre. Els seus millors moments correspongueren als períodes amb més inclinació centrista, mentre que les fases de dretanització, promoguda abans de 1923, correspongueren a les pitjors escissions. Així la dretanització promoguda per oposició als republicans i per la necessitat de consolidar la captació de l'electorat conservador, va conduir, després de diversos fracassos electorals, a l'escissió de 1904, d'on va néixer després el Centre Nacionalista Republicà, integrat el 1910 dins la Unió Federal Nacionalista Republicana, el primer partit catalanista d'esquerra.

Més tard, la dretanització incitada per la lluita de classes violenta i el pistolerisme entre 1919 i 1923 va conduir a una escissió pitjor, la d'Acció Catalana el 1922. Si l'escissió de 1904 tingué poc futur perquè la força resultant no aconseguí obrir-se pas a Barcelona entre el lerrouxisme i la Lliga, l'escissió de 1922 deixà molt malferida la Lliga, immediatament abans del cop de Primo de Rivera.

Dels fets esmentats es dedueix que la Lliga contenia prou elements de centrisme reformista perquè una dretanització produís trencaments en el seu interior i desplaçaments de part dels seus electors.

Després de 1931, quan l'hegemonia dins el moviment catalanista havia passat a les esquerres, la Lliga va patir el 1934 una nova escissió, però va ser de dreta i no d'esquerra: la d'Acció Popular de Catalunya, la sucursal regional de la Confederación Española de Derechas Autónomas (CEDA). La ruptura es va produir dins la crisi que portà a la revolta del 6 d'octubre de 1934. Foren aquells que consideraven que la Lliga no era prou intransigent amb l'Esquerra Republicana, que en aquell moment governava, i els seus aliats, i sortiren cap a un partit espanyol situat més a la dreta que el de Cambó.

Després de censurar la suspensió de l'Estatut de Catalunya, la Lliga va deixar de col·laborar amb el govern espanyol, dins la gestora de la Generalitat, presidida pels successius governadors generals designats pel govern espanyol, mentre el Parlament de Catalunya romania tancat, els ajuntaments eren depurats de regidors d'esquerra i el govern Companys era a presidí. Va ser una segona versió degradada i provincial de les col·laboracions ministerials de 1918 i 1921, molt més agraïdes i gratificants. Els resultats

electorals de la col·laboració de 1935 foren molt més negatius com es va veure el febrer de 1936. La Lliga tenia en aquells moments a les seves mans i en exclusiva el govern de la Generalitat sense base parlamentària.

La Lliga sempre havia evitat formar un front de dretes a Catalunya. Prat de la Riba ho havia rebutjat després de la Setmana Tràgica de 1909 perquè considerava que aquesta bipolarització era preludi de Guerra Civil —recordava que n’hi havia hagut tres al segle XIX, molt proper aleshores— i considerava que els fronts d’aquesta mena tendien a desdibuixar a Catalunya les forces catalanes en benefici de les espanyoles.

Però la situació era molt més delicada vint-i-sis anys més tard. A les eleccions del febrer de 1936 i després de pensar-s’ho molt, Cambó i la Lliga van acceptar encapçalar un Front Català d’Ordre. Allí els catalanistes conservadors havien d’anar del braç amb antiautonomistes i amb antirepublicans. Cinc mesos després, la Lliga va ser perseguida per aquella aliança amb algunes de les organitzacions de la trama civil del cop del 19 de juliol de 1936. No li valgué de res el fet d’haver-se distanciat de les dretes rupturistes després del fracàs electoral davant el Front d’Esquerres, ni tampoc li serví de res no haver participat com a partit en la conspiració anterior a l’aixecament militar. Després dels carlistes, la Lliga donà a Catalunya el més gran nombre d’assassinats polítics durant la repressió a la rereguarda en els primers mesos de la guerra, perquè era el partit de dretes més nombrós. El trauma va ser molt important.

La desaparició sota el franquisme

La Lliga havia estat un partit catalanista i l’autonomia de Catalunya suposava una exigència de democràcia. Per això, quan la Guerra Civil portà els homes de la Lliga, amb poques excepcions, al bàndol del general Franco, l’adhesió a la dictadura suposà la renúncia al catalanisme. Ferran Valls i Taberner, que quinze anys abans s’havia oposat a la Dictadura de Primo de Rivera, parlava, després de la Guerra Civil, a les planes de *La Vanguardia Española* de la «falsa ruta» del catalanisme. La Lliga no es va reconstruir. No va estar ni en el poder, ni en la clandestinitat. La Lliga deixà d’existir. Tots els antics lliguers que ocupaven càrrecs locals designats havien deixat de banda la seva antiga militància. Qualsevol record del catalanisme, fins i tot en la versió més conservadora i regionalista, era inadmissible sota el franquisme i encara més durant els primers vint anys de domini sobre Catalunya.

Però van haver-hi uns franquistes catalans que eren identificats pels altres franquistes i per ells mateixos com a catalanistes. Això passava a la fi dels anys cinquanta i durant els seixanta. Si es va utilitzar en aquella època l'etiqueta *catalanista* per caracteritzar alguns polítics franquistes, no es pot negar la seva validesa en nom de la coherència. L'accepció correcte de *catalanisme* suposa dues coses. Culturalment comporta la voluntat de normalització lingüística i d'impedir la castellanització. Políticament suposa l'autonomia en major o menor grau. Doncs bé, ni l'una ni l'altra entraven en les expectatives dels franquistes denominats *catalanistes*, l'arquetipus dels quals va ser l'alcalde de Barcelona Josep Maria de Porcioles, el de més llarga durada en el càrrec a la ciutat durant el segle XX.

Josep Pla va dir a Josep Vergés que Porcioles era la Lliga. No era cert però val la pena d'entendre el que pretenien aquells franquistes catalans, incloent-hi Narcís de Carreras, marmessor de Cambó i home de posició similar a la de Porcioles. Veien que la base social del règim franquista a Catalunya era massa reduïda i excloent i proposaven estendre-la per mitjà d'una ampliació dels sectors empresarials catalans representats per cooptació en els càrrecs locals i centrals de l'Estat franquista.

Fins ara ningú no ha considerat catalanistes aquell grupat de falangistes catalans que havien preparat fulls volants i cartells en català per al dia de l'ocupació de Barcelona, el gener de 1939, i es van trobar amb la prohibició de l'autoritat militar. El franquisme va ser tan intransigent amb els signes d'identitat catalana que era fàcil que qualsevol català fos considerat catalanista. Per als falangistes espanyols més fanàticament nacionalistes, Porcioles, Narcís de Carreras, Santiago de Cruïlles, Santiago Udina, etc., podien ser catalanistes. Quan convenia, ells mateixos podien fer ús de l'etiqueta que els havien penjat uns altres. Si Porcioles ballava sardanes ja era catalanista. Però un alcalde designat pel ministre de governació de cap manera podia desitjar la democratització inherent al més mínim grau d'autonomia. Dit això, la resta sembla més aviat un intent de rentar la cara al passat franquista de personalitats que continuaven actives o a la reserva després de 1977.

El fet indiscutible és que l'únic intent de refer la Lliga tingué lloc el setembre de 1976 amb el nom de Lliga de Catalunya (Partit Liberal Català), que va ser resultat de la fusió d'alguns cambronians, com ara Salvador Millet i Bel i Octavi Saltor, amb un nucli que encapçalava Josep Maria Figueras

Bassols i que representava el nou empresariat dels seixanta, enriquit amb les operacions del creixement urbà desordenat i tèrbol del període porciolista. La Lliga de Catalunya es trobà en competició directa amb la Concòrdia Catalana, nom de ressonàncies també cambonianes, que Joan Antoni Samaranch apadrinava des de la Diputació de Barcelona i que tenia la benedicció de Porcioles. La Lliga de Catalunya morí el 1977 víctima del total fracàs electoral. La Concòrdia Catalana va ser fagocitada al mateix temps per la Unión de Centro Democrático, el nou partit creat des del govern d'Adolfo Suárez. Samaranch va ser enviat a l'ambaixada espanyola a Moscou. Les escorrialles de la Lliga de Catalunya van anar a parar a UCD per la via de la Unió de Centre de Catalunya el juny de 1978. Aquesta va ser la fi de l'intent de resurrecció de la Lliga a Catalunya.

De tant en tant forces molt diverses intenten fer-se seva la figura de Cambó. El fet s'explica per la importància del paper que la Lliga va tenir en la història política catalana i en les aproximacions i allunyaments de les dretes espanyoles envers aquesta força. La manipulació amb finalitats ideològiques resulta en aquest cas tan suggestiva com anacrònica.